

QORAQALPOQ XALQINING DINIY E'TIQOTIDA TAVOF QILISH MASALALARI

¹Abatov Asqar Reyimbaevich

Nukus davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,

²Risnazarova Aysanem Risnazarovna

Nukus davlat pedagogika instituti o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7349487>

ARTICLE INFO

Received: 13rd November 2022

Accepted: 20th November 2022

Online: 22nd November 2022

KEY WORDS

Tavof qilish, e'tiqod, din, asar, adabiyot, ta'rbiya, faktor.

ABSTRACT

Ushbu maqolada qoraqalpoq xalqining e'tiqotida tavof qilish masalalarining tasfirlanishi, ularning mohiyati va rang-barangligi xaqida so'z boradi.

Qoraqalpoq xalqining diniy e'tiqotida tavof qilish tushunchasi ko'p ishlatiladi. Erta o'rta asr davrida o'rta Osiyo xalqlari jamiyatida ko'p dinlik ta'limotlar bo'lsada, maxalliy xalqning ko'pchiligi zardushtiylik diniga sig'inib olovga tavof qilgan. Sababi o't, olov maxalliy xalqning xayoti uchun g'oyat zarur bo'lib, usiz kun ko'rishlik qiyin bo'lgan. Olov bilan aloqador urf-odatlar hozirgi qoraqalpoqlarda hanuz saqlangan. Oila boshlig'ini «o'tog'asi» deb ataydi. Tavof qilish rabcha «Tavof» so'zidan olingan bo'lib, muqaddas, tabarruk deb hisoblangan narsalarga sig'inish, joy atroflarini ziyorat etish mohiyatlarini bildiradi.[1;215] U to'g'ri ma'noda sanamlarga tavof qilish bo'lsa, o'timli ma'noda sig'inish, itoat, oyog'ida bosh urish, tan berish mohiyatlarini bildiradi.

O'rta Osiyo xalqlarining, shuning ichida qoraqalpoq xalqining diniy e'tiqotida animizm, ruxlarga sig'inish, tavof qilish, tangrichilik, tabiyat kuchlarini ilohiylashtirish, hayvonat, o'simlik va jonsiz tanalarda rux, ong va tabiiy kuchlarning mavjudligi xaqidagi ta'limotni olg'a suradigan tushunchalar dastlabki diniy

qarashlar hisoblanadi. E'tiqod - dunyoqarash negizida aks etuvchi ijtimoiy-falsafiy, huquqiy, ma'naviy-axloqiy, estetik iqtisodiy, hamda ekologik bilimlarning takomillashgan ko'rinishi; muayyan g'oyaga cheksiz ishonch.

Qoraqalpoq xalqi ogzaki va yozma adabiyotini tavof qilish masalalari juda ko'p uchrashadi. Masalan, «Edige» dostoni eng dastlabki kelib chiqishida kichik ertak, yo'qlov, afsonalardan boshlanib, keyin katta bir tarixiy jurga aylanib ketganligini, sababi, bunday ijodiy O'rta Osiyo xalqlarining epos yaratish tajribasida juda erda davrlardan saqlanib kelayotganligini anglash mumkun. Dostonda miflik ongning dastlabki arxaik bosqichlari totemizm qoldiqlari, olovga tavof qilish, tush ko'rish tavsiloti, arvoxnig kelishi, diniy etiqodning paydo bo'lish sirlari ilmiy jihaddan o'z yechimini topadi.

Haqiqatda diniy ta'lim, diniy tushunchalarni bilish g'oyat zarur. Sababi ayrimlar yiliga bir marta qabristonni ziyorat qilishni din deb tushanadi. Ollohga sig'inishning o'rniga qabrlarni aylanib, ikkita qo'li bilan qabrni ushlab, keyin

peshonasiga tekkizib ularga sig'inishadi. Daraxtlarga niyat qilib ip bog'laydi, havzalarga niyatini aytib tanga tashlaydi, boshiga ish tushsa qabrlardan najot izlaydi, balodan asraydi deb ko'z-munchiq, bo'ring tishini, tirnog'ini olib yuradi, omad keltiradi deb uyiga otning taqasi, asalarining uyasini taqib quyishadi. Bular dinimizda shirk hisoblanadi. Shirk bu Ollohga qaysidir narsani, ishlarda, ibodatda sherik qilish hisoblanadi, bu esa katta gunoh. «... Albatta shirk katta gunohdur» («Luqman» surasi, 13-oyat). Buyurilgan barcha yaxshi narsa-ibodat. Yaratgan turib, bandasiga, buyumlarga sig'inish-shirk.[2;4] Qabrlardi qo'l bilan tavof qilish, ushlar, o'pish, ko'zga surtish, tavof qilish ziyoratta harom ishlardan. Sababi, tavof qilish, sevis va ushlar nasroaniylarning odati [3;235].

Xaqiyqatda tavof (arab. — atrofida aylanmoq) — [Ka'ba](#) atrofida aylanish jarayonidir. [Haj](#) va [umra](#) marosimlari tarkibiga kiradi. Umra qiluvchilar 1 marta, hajga kelganlar 3 marta Tavof amalini ado etadi. Biz Ka'bani tavof qilayotganimizda butun borliq kabi harakat qilamiz. Ya'ni [Allohning](#) barcha [maxluqi](#) zarradan to yulduzlar to'plamigacha Alloh taolaga hamd aytish yo'lida birlashadilar. Ka'bani tavof qilib aylanar ekanmiz, Odamdan

Muhammad alayhimussalomlargacha bo'lgan payg'ambarlar qilgan ibodat aylanishini amalga oshiramiz. Ka'ba atrofida odamlar aylanishi hech ham to'xtamaydi. [Qiyomat](#) ham aynan Ka'bani aylanish istagida bo'lganlar qolmaguniga [qadar](#) qoim bo'ladi. [4;2] Tavofning shartlari namoznint shartlari kabidir. Tavof qilishda Ka'baga yaqinlashilgach, uning [Qora tosh](#) («Xajar al-asvad» yoki «Muqaddes qora tosh») joylashtirilgan burchagiga kelib, qo'lini unga qarata cho'zadi va imkoniyat bo'lsa o'padi. Ulug' shoirimiz dunyoga keltirgan o'zining onasini, kaaba bilan baravar ko'rib g'oyat yuqori baho, yuksak ta'rif beradi. Onaga tavof qilish, bu onaning qadrini, ahamiyatini yuqori ko'tarish maqsadida qo'llanilgan.

Yolvorinib men tavof qilsam,
Muxabbatga tavof qilaman,
Sen qo'l etmas armonimsan,
Seni doimo sog'inaman

Xulosa qilib aytganda, xalqimizning diniy e'tiqodlarida tavof qilish, jon-ruxlarning borligiga ishonish, jonni ovqatlantirish, animizm masalalari hali ham izlanishni taqazo etadi, sababi ular xalqimizning urf-odatlarida, badiiy asarlari o'z ifodasini topgan.

References:

1. З.Чориев «Тарих атамаларининг қисқача луғати» Тошкент Академия 2002
- 2.Тоҳир Шермуродов. «Шеърятда ширкнинг шарпаси». «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси, 1997 жыл 22 август
3. Шамсуддин Баҳауддинов «Кәмил инсан» Ташкент. «Мавереннахр» баспасы 2015.
4. Islom.uz